

může vést ke zkreslení či zkratkovitosti jednotlivých informací. Přestože výzkum může být určitě označen za (jak bylo řečeno výše) velice kvalitní, domnívám se, že hodnota získaných dat je prakticky nevytěžitelná a mohla by být i nadále interpretována nejen z hlediska migrace. Je však pochopitelné, že samotný původní projekt, k jehož naplnění došlo, měl stanoveny určité cíle a k nim také směřoval.

Kníže vydaná studie Terezy Freidingerové může být čtenáři doporučena hned z několika důvodů. Za prvé je svým způsobem v současné chvíli ojedinelou prací v české akademické sféře, která se komplexně zabývá vietnamskou migrací a jejími následnými ozvěnami v ČR i ve Vietnamu. Za druhé se dá považovat za dílo s multidisciplinárními tendencemi. Příznivce politologických věd zajisté potěší informace z oblastí migrace a mezinárodních smluv, antropologicky či sociologicky orientované vědce naopak zaujme propracovaný výzkum. Ten díky spojení kvalitativních a kvantitativních metod můžeme označit za zdařilé provedení metodické triangulace, kterého současní antropologové a sociologové u cílové skupiny vietnamských migrantů v ČR prozatím nedosáhli. To vše je navíc ukotveno skutečností, že autorka vychází z disciplín věnovaných sociální geografii, migraci a regionálnímu rozvoji. Kniha je ovšem zajímavá také z pohledu laického, kdy čtenáře zaujmou nejen poznatky o vietnamské společnosti, ale i zrcadlo, které je nastaveno českým zemím a „čeství“, jak je budoucí, současní a bývalý vietnamští migranti vnímají.

Lenka Bednářová
(Katedra antropologie, FF ZČU Plzeň)

Ślawomir Sikora, FILM I PARADOKSY WIZUALNOŚCI. PRAKTYKOWANIE ANTROPOLOGII. Wydawnictwo DiG, Warszawa 2012, 347 s.–

Vizuálna antropológia sa posledné roky stáva čoraz reflektovanejšou vedeckou disciplínou. Dôležitosť a etnografická kompaktnosť tohto diskurzu, ktorý do značnej miery vystupuje ako alternatíva voči „textuálnej“ antropológii sa však dlhodobo potýka s problematickou stabilizáciou, ktorá by jej systematickejšie napomáhala v jej rozvíjaní. Posledné roky priniesli v strednej Európe viacero dôležitých literárnych počínov, ktoré manifestovali jej význam a potenciál zviditeľňovať antropológické poznanie. Priam na dobrovoľníckych základoch vznikajú i filmové či fotografické projekty inklinujúce k vizuálnej antropológii. Ślawomir Sikora je poľský vizuálny antropológ, ktorý sa problematike vizuálnosti (fotografii i filmu) v antropológii venuje dlhodobo. V roku 2004 vydal knihu zasvätenú fotografii v antropológickom svetle s rôznymi transdisciplinárnymi presahmi, *Fotografia między dokumentem a symbolem*. Jeho najnovší titul, *Film i paradoksy wizualności. Praktykowanie antropologii* predstavuje prácu, prostredníctvom ktorej získal svoje habilitačné uznanie. Rozsah práce neurčuje konceptuálne jednotný rámec, ktorého snahou by bolo detailne popísať určitý fenomén. Skôr systematicky zhrňuje rôzne myšlienkové ambivalencie, s ktorými sa vizuálna antropológia stretávala, a ktoré ako tieň dopadajú na jej existenciu dodnes. V tomto smere predstavuje práca dôležitú reflexiu disciplíny, ktorá doprevádza čitateľa k úvahám nad spôsobmi jej práce a fungovania.

V úvodnej kapitole knihy autor podniká krátky exkurz do histórie vizuálnej antropológie a k formám vizuálnosti. Snaží sa sugestívne naznačiť, že vizuálnosť môže do istej miery pôsobiť subverzívne voči existujúcemu modelu náuky (s. 50). Následne sa rozsiahlejšie venuje etnografickému filmu, ktorý predstavuje vo vizuálnej antropológii do dnešných čias širokú diskusnú platformu, v ktorej sa zrkadlí relevantnosť spojenia antropológie a filmu. Táto hybridná forma sa nikdy nestala svojbytnou kategóriou. U každého tvorcu dosahovala špecifických čŕt, ktoré bolo zložité generalizovať, nehľadiac na interdisciplinárne žánrové prelivy. Autor knihy sa detailne venuje analýzám diel Margaret Mead a Gregory Batesona, Johnovi Marschallovi, Timothy Aschovi, Robertovi Gardnerovi, či experimentálnej koncepcii Sola Wortha a Johna Adaira. Na pozadí prací rôznych autorov, nielen etnografického charakteru pátra po vstupoch, ktoré by mohli v určitom slova zmysle vytvárať teoretickú platformu pre vizuálnu etnografickosť. Reflektuje prístupy známych teoretikov Karla Heidera, či Jaya Rubyho. Diela manželov MacDougallových veľmi dobre ilustrujú etnografické momenty pozorovateľné vo filme. V celej knihe sa stretávame s dôkladným odkrývaním zdrojov informácií, z ktorých mnohé sú založené na autorovej osobnej verifikácii s konkrétnymi predstaviteľmi. O mnohých prináša aktuálne svedectvá, ktoré do určitej miery vytvárajú a ozrejmujú aktuálny stav poznania vizuálnej antropológie. Dozvedáme sa ako sa menia postoje jednotlivých autorov, a ktoré faktory vplývajú na ich uvažovanie. Naburáva stereotypné predstavy, ktoré zlučujú observačnú metódu s objektivitou. Prikláňa sa k tvrdeniu, že poznanie vytvorené vďaka filmom má iný charakter než to,

ktoré je produktom „textuálnej“ antropológie (s. 105). Mnohokrát reflektuje pozíciu „pozitivistického“ prístupu zviazaného s textuálnou či verbalizovanou reprezentatívnosťou a alternatívneho prístupu, ktorý spája s experimentalitou v hľadaní nových výrazových prostriedkov, prostredníctvom ktorých je možné skutočnosť nielen uchopovať, ale zároveň zviditeľniť. Tento aspekt ukázania, či poukazania je vedome prítomný v celej publikácii. Realita sama o sebe môže mať mnoho podôb. Obrazy, ktoré ju v nejakej forme ukazujú nemusia vždy poukazovať na to, čo je predmetom ich určenia. Realita je koncept, ktorý dokáže myslieť.

V druhej polovine publikácie autor venuje pozornosť „novému antropológickému kinu“. Pripomína práve tie elementy filmovej metodológie, ktoré najvýraznejším spôsobom formulovali nové prístupy, či novú optiku antropológického chápania sveta a nazerania naň. Experiment a performativitu vníma ako hravé nástroje dekonštruovania obrazu o „iných“ a o nás samotných. V poslednej kapitole si všíma tieto rysy novej optiky na príklade troch významných snímkov: vo filme *Forest of Bliss* (1985) Roberta Gardnera, ktorého diela sú dodnes v antropológii považované za kontroverzné; *Beyond the forest. Life in a Dying Culture in Transylvania* Geralda Igora Hauzenbergera z roku 2007 a film Jany Ševčíkovej *Gyumri* z roku 2008 sú analyzované ako média pamäti ľudí, nejasných značení, nepokojných obrazov.

V celej svojej knihe reflektuje predovšetkým súčasných teoretikov vizuálnej antropológie a ich prístup k vizualizovanej skutočnosti. Zohľadňuje predovšetkým tie pracoviská, ktoré sú tými najvýraznejšími producentmi vizuálno-antropológického vedenia ako napríklad *Sensory*

Ethnography Lab. na Harvard University, či *Granada Centre for Visual Anthropology* v Manchestri, s ktorým mu jeho priame kontakty či návštevy pracoviska umožnili konzultovať mnohé z jeho východísk. Na strane druhej sa však v problematike definovania antropologičnosti filmu do istej miery vyhýba vizuálnym antropológom, ktorí tvrdia, že antropologický film ako samostatná kategória neexistuje a sú ochotní baviť sa len o filmovej jednotke ako takej. Za deficit celej takisto považujem okrajovú zmienku k paradoxom spojených s percepciou filmu a obrazu. V mnohých prípadoch autor poukazuje na vnímanie niektorých filmových diel akademickou obcou či filmármi, no zaostáva v bližšom ozrejmovaní aspektov práce s vizuálnosťou v teréne, kedy filmovanie vystupuje ako komunikát, či katalyzátor. Domnievam sa, že tento konceptuálny rámec by scelil kvalitnú prácu, ktorá zosumarizovala dôležité momenty vizuálnej antropológie a správne relativizovala svoju pozíciu v zrkadle svojej vlastnej vedeckej identity. Napriek tomu sa v závere svojej knihy Sikora predsa len posnaží sformulovať koncept filmu v antropológii. „*Film dnes už prestal byť voyeristickou kľúčovou dierkou, cez ktorú pozorujeme zvláštne obyčaje niekde inde. Je skôr platformou, ktorú vytvára antropológ (alebo spoluvytvára), aby nám mohol ukázať interesujúce ako i komplikované momenty a situácie; je miestom, v ktorom sa môžu javiť zaujímavé ako i kontroverzné pohľady; miestom, ktoré nám pomáha vidieť, ale i porozumieť osobitostiam iných foriem bytia, tak ako boli zažité a podchytené. Stáva sa viac predmetom do myslenia, a nielen do pozerania.*“ (s. 290) Zdá sa mi, že táto definícia pokrýva

celé spektrum antropologických praktík, ku ktorým sa chcel autor vo svojej knihe vyjadriť. I napriek tomu, že dielo je určené predsa len užšiemu čitateľskému publiku, neuberá to na jeho kvalite. Tento impakt umožňuje autorovi hru s detailnejším prístupom k jednotlivým tézám, čo ocenia predovšetkým ľudia zainteresovaní vo vizuálnej antropológii.

Zo širokej palety antropologických a vizuálnych paradoxov v priebehu celej knihy ostáva v povedomí a na konci sa opätovne vynorí ten najmarkantnejší. V jednom momente Sikora reflektuje problém rozporu, ktorý už samotná antropológia dlhšiu dobu vníma. Text vs. obraz. Písať o vizualite zdá sa byť najväčším paradoxom, ktorému sa však nedá vyhnúť. Určité východiská z tejto situácie ilustroval autor už v odkazoch na hypermediálne princípy, ktorých potenciál však ostáva i naďalej vo vede málo využitý. Paradoxy tejto knihy sa stávajú kreatívnymi impulzmi.

Milan Durňak (FF UK Praha)

Waldemar Kuligowski, *ZŁE MIASTA. 23 SAMPLE Z RZECZYWISTOŚCI. Biblioteka Czasu kultury 42, Poznań 2014, 195 s.*–

Nejnovější publikací polského nakladatelství Czas Kultury je kniha profesora Waldemara Kuligowského *Złe miasta. 23 sample z rzeczywistości (Špatná města. 23 vzorků skutečnosti)*. Spolu s autorem se v ní čtenář vydává na cestu po nejrůznějších kulturně zajímavých místech Polska, Evropy, Ameriky i Asie. Už v úvodu W. Kuligowski vysvětluje, jak vnímá antropologický přístup, který si zvolil: na jedné